

VIJF GENERATIES

EMKE

IN AMSTERDAM

*F. J. Emke
in zijn rooizien*

*M. Emke
J. Bulte*

*Johannes Dierksen
Johanna Maria van Gansbeek*

Inhoud

TAAT van KLEEDING trek met groot-verlof, de compagnieën van	Voorwoord	3
I.	Johan Theodorus (Dirk) Emke	4
Benaming der Voorwerpen	II. Matthijs Emke	13
	III. Fredericus Josephus Emke	16
	IV. Ome Janus	21
Beenkappen Beenstukken Beenwindfels Beenbeschermers Broekdraagbanden Broodzak met band Borstrokken, katoen Deponeerzak Das (losse) Eetketel Eetketelzakje Fouragestrik Haarkam Handdoeken Halsdas Haverzak Hemden Handschoenen, wol Herkenningsplaatje Jekker Kepi Kolbak Knipmes Kleerborstel Lijfriem (Pontonn en Torpedisten) Manenkam Mondzakken Naaizakje Onderbroeken Overjas Pantalon (korte) Roskam Rosborstel	V. Cornelis Albertus Emke VII. Gerardus Adrianus Emke <i>Stamreeks van Gerardus Adrianus Emke</i>	23 31 57
	<i>Toelichting bij de omslag</i>	
	Midden onder staan de ondertekeningen van huwelijksakten van: Generatie 1: Johan Dirk Emke (1747-1821) Johanna Maria van Glansbeek (1752-1831) Generatie 2: Mattheus (Matthijs) Emke (1786-1856) Johanna Bulte (1788-1869) Generatie 3: Fredericus Josephus Emke (1820-1888) Maria van Rooijen (1815-1895) Op de volledige achtergrond: Generatie 4: Cornelis Albertus Emke (1855-1919) In de ovale lijsten vanaf links onder met de klok mee: Generatie 5: Theodora Maria (Door) Emke (1892-1985) Elisabeth Maria (Bets) Emke (1890-1978) Maria Helena (Lena) Emke (1887-1963) Franciscus Josephus Johannes (Frits) Emke (1907-1969) Gerardus Adrianus (Adriaan) Emke (1898-1977) Jacobus Johannes (Jaap) Emke (1901-1988)	
	Tekst: Frans Emke, Duivendrecht Lay-out: Joost Emke, Heiloo Redactie: Theo Emke, Breukelen Omslag: Erik Emke, Utrecht Website: www.emke.info	

Emke in Amsterdam

Voorwoord

In 2003 schreef ik over de familie van mijn moeder, Cornelia Emke-Beukman, een boekje getiteld "Vier generaties Beukman". Nu in april 2008 kreeg ik het idee om ook over de familie van mijn vader, Gerardus Adrianus Emke, het een en ander op te schrijven, mede omdat mijn zus Rie na herlezen van de geschiedenis over de familie Beukman tegen mij zei: "Wat jammer dat er zo weinig over vader in staat."

In de jaren zestig en zeventig ben ik met mijn broer Gerard bezig geweest met het opstellen van een stamboom van de familie Emke. Dat viel aanvankelijk niet mee. Behalve de gegevens van de nog levende familie van mijn vader hadden we weinig in handen. Toch wisten we een aantal adressen te achterhalen van mensen met de naam Emke die ons als familieleden volslagen onbekend voorkwamen. Later bleek ons dat zij afstamden van Johannes Hendricus Emke, een broer van mijn overgrootvader Fredericus Josephus Emke. Zo ontdekten we dat de naam Emke in Nederland toch meer voorkomt dan we aanvankelijk dachten.

Mijn broer Theo is zich later verder gaan verdiepen in onze stamboom via het archief van Amsterdam en via Internet. Ook kreeg hij steun uit onverwachte hoek, namelijk van een zekere Daniël Zeeman. Deze is de kleinzoon van Lena Emke, de oudste zus van mijn vader. Daniël woont weliswaar in Tasmanië maar wist via zijn contacten in Nederland toch veel te achterhalen over de familie van zijn grootmoeder en derhalve ook over de familie van mijn vader.

Intertijd werden mijn broer Gerard en ik ook wel eens op een dwaalspoor gebracht. Iemand tipte ons dat er in de buurt van Deventer een huis stond met op de gevel breeduit de naam EMKE. We belden naar het opgegeven adres en we kregen te horen dat het huis vernoemd was naar de vrouw die Emma heette en naar de man die Kees heette.

In Friesland is de naam Emke een gebruikelijke voornaam voor meisjes geweest. Op grafzerken kom je de naam nog wel eens tegen. Bij een bezoek aan Budapest jaren geleden kwam ik een restaurant tegen met op de voorgevel de naam Emke. Bij navraag bleken de letters te staan voor de beginletters van een viertal Hongaarse woorden, waarmee men duidelijk wilde maken dat er in het restaurant live muziek en cabaret werd gegeven.

De stamboom die ik hier toevoeg, beperkt zich -voor de duidelijkheid- tot de voor ons interessante hoofdlijnen. Wie meer stamboomgegevens wil inzien, kan terecht op www.emke.info.

Het voornaamste motief voor het schrijven van mijn verhaal is de nagedachtenis aan mijn vader. Van hem en vanzelfsprekend ook van mijn moeder hebben we bepaalde genetische kenmerken ontvangen evenals een bepaalde opvoeding. Via hem vinden we onze wortels in Amsterdam in een volksbuurt en van hem erven we het rooms-katholieke geloof in een verzuild Nederland. Gelukkig zijn we echter niet de speelbal van erfelijkheid, opvoeding en toevallige omstandigheden, maar drukken we ook zelf een stempel op onze levensgeschiedenis.

Zonder enige twijfel bied ik hier mijn eigen visie op het leven van mijn voorouders en van mijn vader. Er is geen andere weg hoe objectief je ook probeert te zijn. Het is mij in de gesprekken met mijn broers en zussen wel duidelijk geworden dat de herinneringen aan vroeger soms nogal uiteenlopen. Mijn dank bij het samenstellen van dit verhaal gaat niettemin met name naar hen uit en in het bijzonder aan Theo voor het speurwerk naar de stamboom.

I. Johan Theodorus (Dirk) Emke

(1747-1821)

Geboren in Cloppenburg

Johan Dirk Emke is de betovergrootvader van mijn vader. Hij werd geboren op 26 november 1747 te Lankum, een buurtschap van de stad Cloppenburg, een Duits provinciestadje in het land van de rivier de Ems, c.q. de Eems.

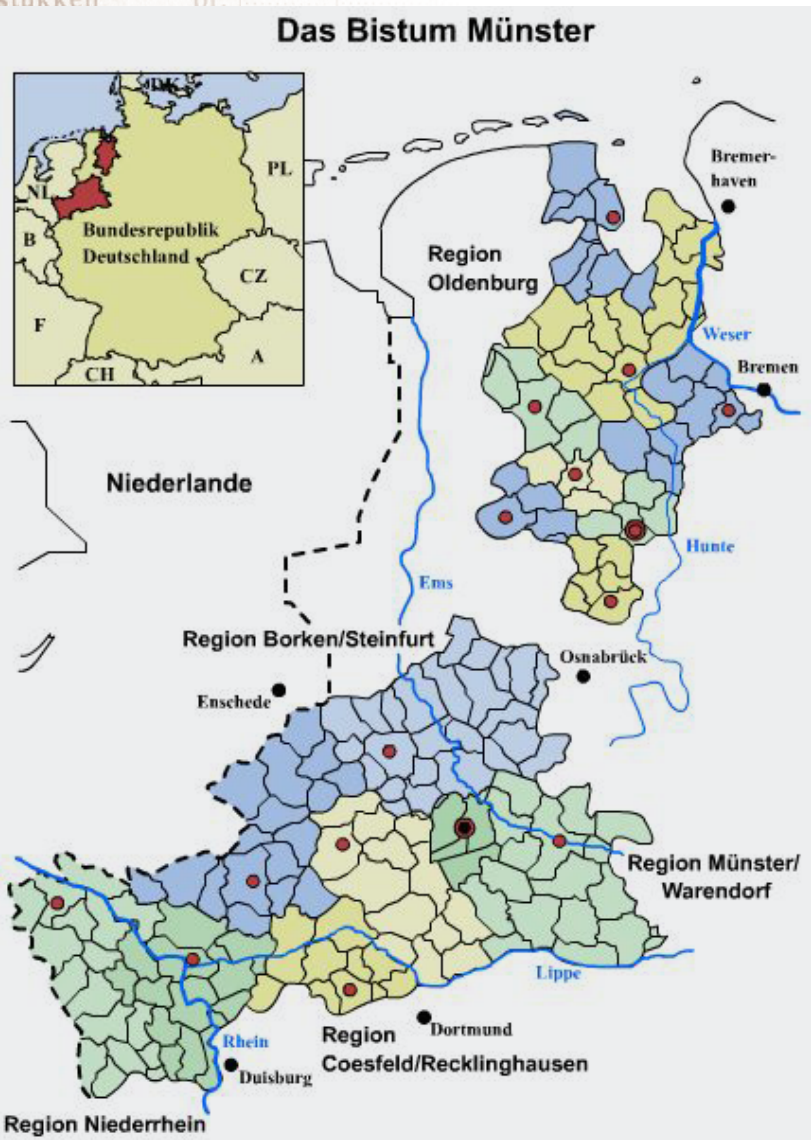
Teckelenburg en daarnaast weer het bisdom Osnabrück. Bij de vrede van Augsburg in 1555 tussen de protestantse en rooms-katholieke vorsten werd bepaald dat de bevolking zich zou richten naar de godsdienst van de heersende overheid.

Het beginsel luidde: "Cuius regio, eius religio." Vrij vertaald: "Wie de landstreek bezit, bepaalt ook de godsdienst." Zo bleven dus hele streken, ook in het noorden van Duitsland tegen wil en dank katholiek en zo ook de familie Emke. Het is duidelijk dat er toen nog geen sprake was van godsdienstvrijheid. In 1810 wordt het bisdom Münster opgenomen in het Franse Keizerrijk. In 1814 wordt het door het congres van Wenen ingedeeld bij het koninkrijk Hannover om een sterke buffer te vormen tegen het machtige Pruisen. Niettemin wordt in 1866 het koninkrijk Hannover veroverd door Pruisen en maakt het dan deel uit van het Duitse keizerrijk. In 1948 wordt het gebied dat vroeger onder het koninkrijk Hannover viel, dus ook Cloppenburg ondergebracht in de deelstaat Nieder-Saksen.

Waarom weg uit Cloppenburg ?

Het kleine stadje Cloppenburg ligt op een behoorlijke afstand van de grotere en welvarender steden Münster en Osnabrück. Zeker voor die dagen was een reis naar deze in de buurt liggende steden een hele onderneming. De voornaamste inkomsten moesten voortkomen uit de landbouw en de veeteelt. Met alle misoogsten die vroeger gemakkelijk konden plaatsvinden en waardoor ook gebrek aan voedsel voor de dieren kon ontstaan, was het zeker geen vetpot voor de inwoners van Cloppenburg.

Het is dus goed voorstelbaar dat veel jonge mensen hun heil elders gingen zoeken waar meer werkgelegenheid was. In de landstreek rond Cloppenburg kreeg de oudste zoon volgens het daar geldende erfrecht de boerderij. De andere kinderen kregen een zekere compensatie en moesten dan maar zorgen dat ze elders

Het huidige bisdom Münster. De geschiedenis van het bisdom gaat terug tot 805. In het verleden ging het gebied langs de Ems tot en met een noordelijk deel van Groningen.

Ook de Achterhoek behoorde tot 1821 bij het bisdom.

Vanaf ongeveer 1400 werd Cloppenburg bestuurd door het bisdom Münster. Duitsland was in die tijd een lappendeken van graafschappen, hertogdommen en bisdommelijke vorstendommen. Het bisdom Münster liep in het Noorden uit in een langgerekte punt langs de Eems met aan de westkant het graafschap Bentheim, aan de oostkant het graafschap

Emke in Amsterdam

werk vonden. Een van de mogelijkheden was om een vak te kiezen en je daarin te bekwamen. Je kon je dan als Brinksitzer vestigen, dat wil zeggen: je begon een eigen bedrijf op de brink, het dorpsplein. Een andere mogelijkheid was om als Heerman, boerenknecht, te gaan werken in de omgeving of elders. Dat elders betekende voor sommigen dat ze gingen werken in het buitenland.

Bezoek aan Cloppenburg

Al weer enige jaren geleden ben ik met mijn broers Ak en Theo en mijn zus Thecla naar Cloppenburg geweest. We vonden daar al heel gauw een bloemenzaak waarop de naam Emke prijkte. Met zijn allen waren we het er over eens dat de bloemist de handen en de gelaatstrekken had van de Emke's. Ons tweede adres was een oude boerderij in het buitengebied van Cloppenburg en ook daar stond de naam Emke in grote letters op de voorgevel. Ons derde adres was het huis van een zekere Joseph Emke die ons zeer vriendelijk ontving maar ons verder weinig over zijn voorvaders kon vertellen. We zagen aan de wand portretten hangen van zijn twee oudere broers die in de tweede wereldoorlog gesneuveld waren. Volgens zijn zeggen waren het maar eenvoudige soldaten die tegen hun zin dienst moesten nemen. Toch vraag je je onwillekeurig af wat die mensen in de oorlog zouden hebben uitgespookt, want ook de zogenaamde gewone soldaten gingen soms behoorlijk over de schreef. Volgens mij heeft mijn vader nooit geweten of vermoed dat zijn betovergrootvader uit Duitsland kwam. Onze naspeuringen in Cloppenburg hebben verder niet zoveel opgeleverd.

Burgerlijke stand in Cloppenburg

In 1989 heb ik een brief geschreven naar het Standesamt van Cloppenburg met het verzoek om wat nadere informatie te verstrekken over de voorouders van Johan Dirk Emke, geboren op 26 november 1747. Hier kreeg ik het volgende antwoord op:

*„Sehr geehrter Herr Emke,
Ihre Anfrage vom 17.7.1989 sende ich zurück, da es mir leider nicht möglich ist, Ihre Fragen zu beantworten oder Ihnen Urkunden zu übersenden.
Standesämter gibt es in Deutschland erst seit dem 1.1.1876. Alle Personenstandsbeurkundungen vor diesem Termin wurden von den jeweiligen Kirchen vorgenommen. Sofern es sich um die katholische Kirche handelt, schicken Sie Ihre Anfrage bitte an das katholische Pfarramt St. Andreas, Kirchhofstrasse 4590, Cloppenburg (West-Deutschland). Ich hoffe Ihnen hiermit gedient zu haben.“*

Van een nader onderzoek mijnerzijds is er om een of andere reden nooit iets gekomen, maar mijn broer Theo heeft mij onlangs bij herhaling verzekerd dat hij in Cloppenburg zelf nader genealogisch onderzoek gaat verrichten. De burgerlijke stand in Duitsland werd dus in tegenstelling met Nederland pas ingevoerd ver na de napoleontische tijd. Pas in 1876 na de eenwording van de Duitse staten ontstond er een goede registratie van de burgers door toedoen van Bismarck die de koning van Pruisen naar voren schoof als keizer van het nieuwe Duitse rijk.

Bloemenwinkel van Georg Emke in Cloppenburg

Doopvont van de Andreas Kirche te Cloppenburg

Johan Dirk gedoopt in de St. Andreaskerk

Op dezelfde dag dat Johan Dirk geboren wordt, ontvangt hij ook het doopsel in de rooms-katholieke Andreaskerk. Het haastig dopen op dezelfde dag zou te maken kunnen hebben met de zwakke gezondheid van de dopeling.

Er is echter gezien de leeftijd die hij later bereikt geen reden om dit te veronderstellen. In de katholieke kerk was het de gewoonte om de pasgeborenen zo snel mogelijk te laten dopen, omdat men er van overtuigd was dat kinderen die ongedoopt stierven terecht zouden komen in het voor-

geborchte, een plek die qua gelukzaligheid niet zou kunnen tippen aan de heerlijkheid van de hemel. De reden zou zijn dat ongedoopte kinderen nog drager zouden zijn van de erfzonde. Alleen het doopsel gaf de zogenaamde staat van genade die onschuldige kinderen rechtstreeks toegang zou verstrekken tot de hemel. Tegenwoordig denkt men daar gelukkig anders over. De erfzonde wordt nu veel meer gezien als de belasting die het kwaad in de wereld gaandeweg aan ieder mens oplegt. Hoe je het ook draait of keert, je komt in je leven in aanraking met het kwaad. Voor je het weet, maak je vuile handen.

De naam Emke

De ouders van Johan Dirk zijn Joa Henric Embken en Catharina Ahlijd Lükling. Deze namen heeft Daniël Zeeman ons doorgegeven. Opmerkelijk is hier dat de naam Emke van origine Embken zou zijn. Het is ook mogelijk dat we hier met een verschrijving te maken hebben door een lokale pastoor, c.q. door een verkeerde aangifte door de geboortegetuigen, c.q. door een vader die van vreugde dronken was of in de war. Veelal waren mensen ook analfabeet en wisten nauwelijks hun eigen naam goed te spellen.

De naam Emke komt overigens in meer variaties voor, zoals Embke, Empke, Emcke, Emcken, Emken, enz. Volgens een Duits namenboek dat ik ooit in handen kreeg in de bibliotheek van de genealogische vereniging komt de naam Emke al in twaalfde eeuw voor. De naam is een zogenaamd patronymicum d.w.z. van de naam van de vader afgeleid. De naam zou dan betekenen: zoon van Em.

Verhuizing naar Amsterdam

Johan Dirk groeide op in Cloppenburg. Er zijn geen aanwijzingen dat hij als kind al met zijn ouders zou zijn vertrokken naar Amsterdam waar hij in 1777 trouwt. Misschien werkte hij als jongeman bij zijn vader op de boerderij of elders als landarbeider. Misschien had hij een vak geleerd en wist hij zo wat te verdienen. Je gaat

"Hof Emke", te Drantum, waarvan de historie teruggaat tot 1498.

Emke in Amsterdam

echter niet zo maar verkassen naar een ander land. Het moet dus voor Johan Dirk niet zo gemakkelijk geweest zijn om aan de kost te komen. Wanneer hij zich daadwerkelijk vestigt in Amsterdam is niet duidelijk, maar Amsterdam was wel een geliefde plaats voor werkzoekenden vanwege de vele scheepswerven. In ieder geval woont Johan Dirk vanaf 1777 in Amsterdam.

De scheepsbouw in Amsterdam

De reden waarom we wat dieper op dit onderwerp ingaan, is dat Johan Dirk waarschijnlijk gewerkt heeft in de scheepsbouw. Zeker is, dat zijn broer Fredericus, die ook naar Amsterdam verhuist, daar werk vond als sloopstimmerman. Deze Fredericus treedt ook als getuige op bij de doop van sommige kinderen van Johan Dirk. De zoon van Johan Dirk, Matthijs, en diens kinderen zullen later ook hun brood verdienen op de scheepswerven van Amsterdam.

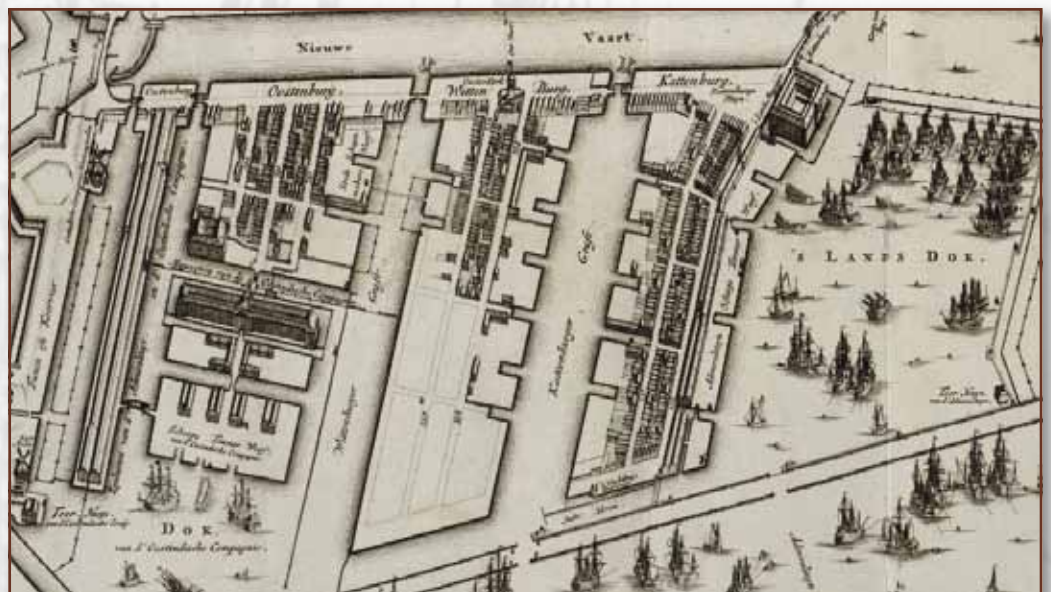
Op het einde van de achttiende eeuw waren er in Amsterdam tal van scheepswerven. Op de eerste plaats was daar de werf van de Verenigde Oost-Indische Compagnie op Oostenburg, een aangeplempt stuk land gecreëerd tussen 1640-1670 tegelijk met Kattenburg en Wittenburg.

Oostenburg bestond op zijn beurt weer uit drie eilanden met elkaar verbonden via bruggen. Op het eerste eiland stond het zogenaamde Zee-magazijn, een groot pakhuis van vier verdiepingen, dat in 1822 in elkaar zakte omdat het inmiddels was overgenomen door de marine die er graan in liet opslaan. Op een dergelijk gewicht was het gebouw niet berekend. Op het tweede eiland stonden houten loodsen die dienden als werkplaatsen; op het derde eiland lag de eigenlijke werf.

Parallel aan de drie eilanden lag een smal langwerpig eiland ten behoeve van de vijfhonderd meter lange lijnbanen van

de VOC en de admiraliteit. De lijnbanen dienden voor het maken van het nodige touwwerk. Naast het eiland voor de lijnbanen lag dan weer het eiland "De Funen" met stadsmuur en bolwerken waar ook de houtzaagmolen stond. De VOC-werf functioneerde van 1660 tot 1795 en werd daarna overgenomen door de marine. Op de werf was werk te vinden voor mensen met verschillende vaardigheden, zoals touwslagers, timmerlieden, smeden, sjouwers, magazijnbedienden, schilders, zeilmakers, mastenmakers. Vooral het ambacht van sloopstimmerman vroeg de nodige deskundigheid.

Op Wittenburg bevonden zich de particuliere werven en op Kattenburg lag de werf van de admiraliteit waar in de zeventiende eeuw wel ongeveer twaalf honderd mensen werkten. Deze werf werd ook wel de "Landswerf" genoemd. Op Kattenburg bevond zich ook "s Landsmagazijn" waar de heren van de admiraliteit vergaderden in de zogenaamde "Heerenkamer". Dit magazijn werd in 1791 bij een felle brand in de as gelegd maar al gauw weer in nagenoeg zijn oude vorm herbouwd. Het is tot op de dag van heden te bewonderen en huisvest tegenwoordig het scheepvaartmuseum. Het scheepvaartmuseum, dat ik als kind met mijn vader bezocht, was vroeger gevestigd in de Cornelis Schuytstraat.

Detail uit een kaart van Amsterdam in 1720. Links de lijnbanen, daarnaast Oostenburg, Wittenburg en Kattenburg met in de rechterbovenhoek de Admiraliteitswerf. Onder het II.

Circa 1900: Funenkade 5 met molen De Gooyer. Links Zeeburgerstraat. De molen is in 1930 gerestaureerd.

Wonen op Kattenburg

Veel werknemers van de werven woonden op Kattenburg. De huisjes waren er klein, smal en dichtbevolkt. Op Kattenburg en Wittenburg samen woonden in de achttiende eeuw ongeveer tienduizend mensen. Riolering bestond er niet, daarom kon het er behoorlijk stinken. Bovendien vonden er vaak overstromingen plaats want de eilanden hadden toen nog een open verbinding met de Zuiderzee. Straten en kelderwoninkjes stonden dus vaak blank. Ook Johan Dirk gaat vanaf ongeveer 1798 op Kattenburg wonen.

Patriotten en Orangisten

Opmerkelijk is dat in de achttiende eeuw veel mensen op de oostelijke eilanden zeer oranjegezind waren. Voornamelijk gold dit voor de scheepstimmerlieden die ook wel "Bijltjes" werden genoemd. De gewone werklieden verdienden ongeveer tweehonderd tot driehonderd gulden per jaar, wat beslist geen luxe betekende maar veeleer armoede. 's Zomers werd er soms wel meer dan elf uur per dag gewerkt, 's winters was de werkdag niet langer dan ongeveer zeven uur. 's Middags ging men meestal even naar huis voor de warme maaltijd; de meeste

Emke in Amsterdam

werklieden woonden op de eilanden in de buurt. Deze modale werklieden stelden dus hun hoop op de prins van Oranje want van de liberale rijke reders en kooplieden hadden ze niet veel te verwachten. In 1787 komt het zelfs tot een opstand van de orangistische werklieden tegen hun patriottische werkgevers. De bruggen naar de eilanden worden door de opstandelingen opgehaald en er wordt over en weer zelfs met kanonnen geschoten. Ten slotte weten de patriotten toch door te dringen op Kattenburg. Er vallen aan beide zijden doden en gewonden. Huizen worden geplunderd en in brand gestoken en het gezag van de werkgevers wordt hersteld. Uit dit alles blijkt dat het leven voor de gewone werklieden zwaar was, dat er veel sociale onrust leefde onder het volk. Het gezag van stadhouder Willem V was zwak. In september 1787 moest hij te hulp geschoten worden door zijn zwager, de koning van Pruisen om zich nog enigszins in Nederland te kunnen handhaven. Of onze Johan Dirk al zo geïntegreerd was in Nederland dat hij Oranjegezind was, kan betwijfeld worden, maar wellicht had hij sympathie voor de opstandelingen.

Johan Dirk trouwt met Johanna Maria van Glansbeek

Zoals gezegd is niet duidelijk wanneer Johan Dirk zich precies vestigde in Amsterdam. Exacte registratie bestond toen nog niet. Wel staat vast dat hij op 29-jarige leeftijd op 20 juni 1777 in Amsterdam trouwt met Johanna Maria (Anna Maria) van Glansbeek. Zij was de dochter van Melchior van Glabbeek, zijn negende kind in een reeks van elf. Ook hier wordt de naam van de vader anders gespeld dan die van de dochter. Vader Melchior was ruiter in het cavalieregiment van ritmeester du Tour. Melchior werd geboren in 1708 in Wijk bij Duurstede en woonde afwisselend in Zwolle, Breda en ten slotte in Den Bosch, waar ook zijn dochter Johanna Maria geboren werd in 1752. Zij werd gedoopt in de St. Jan, maar deze kerk was niet de kathedraal want deze was door de protestanten onttrokken aan de katholieke eredienst. De welgestelden van de bevolking

Gezicht vanuit het IJ op de Admiraliteitswerf op Kattenburg

van Den Bosch waren overigens sterk voor de patriotten. In 1787 moesten ze daarvoor boeten toen de Pruisen intervenieerden ten gunste van Willem V en zijn vrouw Wilhelmina van Pruisen. Zoals gezegd was Willem V een zwakke stadhouder die niet opgewassen was tegen de patriotten. Hij had zich uit Den Haag teruggetrokken en woonde in Nijmegen.

De vermeestering van Kattenburg (1787). IJgracht en Prins Hendrikkade met rechts de brug over de Schippersgracht.

Aanleiding tot het ingrijpen van de Pruisen was het feit dat zijn vrouw Wilhelmina op weg naar Den Haag werd tegengehouden in Goejanverwellesluis in Zuid-Holland en niet verder mocht reizen.